ларуських та єврейських національних шкіл. Щоб забезпечити польські заклади відповідними кадрами, в Польщі було відкрито кілька вчительських семінарій. Щодо бєларуської освіти, то польська влада підтримувала її виключно на Мінщині. Однак, у березні 1920 року, після проведення польсько-бєларуських перемовин, у Мінському окрузі було призначено нового шкільного інспектора, діяльність котрого була скерована на ліквідацію усіх досягнень бєларуської шкільної справи.

У липні 1920 року відбулася ліквідація ГУСЗ. 9 вересня 1920 року "креси всходні" перейшли під керівництво Управління прифронтовими та етаповими територіями на чолі з В. Рачкєвічем. Справи шкільництва передавалися департаменту освіти, який підпорядковувався в свою чергу Міністерству віросповідання й громадської освіти Польщі.

Список використаних джерел

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie sygn. 164, k. 17, 187 arkuszy.
2. Там само, sygn. 85, k. 6, 267 arkuszy.
3. Там само, sygn. 165, k. 23, 95 arkuszy.
4. Gierowska-Kałłaur J. Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich (19 lutego – 9 września 1920) / J. Gierowska-Kałłaur. – Warszawa : Wydawnictwo "Neriton", 2003. – 447 s.
5. Gierowska-Kałłaur J. Straż Kresowa a Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich. Współdziałanie czy rywalizacja? / J. Gierowska-Kałłaur. – Warszwa : Instytut Historii PAN, 1999. – 130 s.
6. Gomółka K. Polskie ugrupowania polityczne wobec kwestii białoruskiej, 1918–1922 / K. Gomółka. – Warszawa: Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych, 1989. – 260 s.
7. Gomółka, K. Białorusini w II Rżeczypospolitej / K. Gomółka. – Gdańsk: Wyd. Politechniki Gdańskiej, 1992. – 178 s.
8. Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці, ф. 1806, воп. 1, спр. 4б., 31 арк.
9. Трубчык, А.Г. Сістэма польскіх органаў кіравання ў галіне народнай асветы на тэрыторыі Беларусі ў 1919 – 1920 гг.: адміністрацыйна-прававы аспект / А. Г. Трубчык // Научные труды Республиканского института высшей школы. Исторические и психолого-педагогические науки: сб. научных статей. – 2011. – Вып. 11(16). – Ч. 1. – С. 264–270.
10. Trębicka-Postrzygacz B. Lucjan Zarzecki / B. Trębicka–Postrzygacz // Polska myśl pedagogiczna po 1918 roku / pod. red. E. Brodawskiej-Adamowicz. – Siedlce: Akademia Podlaska Siedlce, 2009. – 197 s.

References

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie sygn. 164, k. 17, 187 arkuszy.
2. Ibid, sygn. 85, k. 6, 267 arkuszy.
3. Ibid, sygn. 165, k. 23, 95 arkuszy.
4. GIEROWSKA-KAŁŁAUR, J. (2003) *Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich (19 lutego – 9 września 1920)*. Warszawa : Wydawnictwo "Neriton".
5. GIEROWSKA-KAŁŁAUR, J. (1999) *Straż Kresowa a Zarząd Cywilny Ziem Wschodnich. Współdziałanie czy rywalizacja?* Warszwa : Instytut Historii PAN.
6. GOMÓŁKA, K. (1989) Polskie ugrupowania polityczne wobec kwestii białoruskiej, 1918–1922. Warszawa: Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych.
7. GOMÓŁKA, K. (1992) *Białorusini w II Rżeczypospolitej.* Gdańsk: Wyd. Politechniki Gdańskiej.
8. Dziarzhavny arkhiv Minskai voblastsi, fond 1806, vop. 1, spr. 4b., 31 arkush.
9. TRUBCHYK, A. G. (2011) Sistema polskikh organav kiravannia v galine narodnai asvety na terytoryi Belarusi ў 1919 – 1920 hh.: administracyina-pravavy aspekt. Nauchnye trudy Respublikanskogo instituta vysshej shkoly. Istoricheskie i psihologo-pedagogicheskie nauki, Vol. 11(16), Ch. 1, pp. 264–270.
10. TRĘBICKA-POSTRZYGACZ, B. (2009) Lucjan Zarzecki. In: E. Brodawska-Adamowicz (ed.) *Polska myśl pedagogiczna po 1918 roku.* Siedlce: Akademia Podlaska Siedlce/

Надійшла до редколегії 23.05.16

A. Trubchyk, applicant
Institute of History National Academy of Sciences of the Republic of Belarus, Minsk, Belarus

EDUCATION POLICY OF POLISH CIVIL ADMINISTRATION ON BELARUSSIAN TERRITORY (FEBRUARY 1919 –SEPTEMBER 1920)

The article is devoted to the study of the Polish authorities on the occupied Belarusian territory. The problem of the Eastern border has been the scene of political discussion among the Polish delegation at the Paris peace conference. The rivalry between federates and incorporate appeared in the Polish Legislative regulations of the Sejm, vdelstatus in public discourse and in the pages of the contemporary press. Announced opportunity of language choice demonstrated the desire of federalization. Until the end of October 1919 Poland hasn't financed school education, that worsened education department. It gave an opportunity to school supervisors to follow their political ideas. There was a struggle between officials who supported the federalization idea and followers of incorporation of Belarusian territory into Poland. Fast school increase took place in Vilnya and Brest regions. Polish social organizations financed schools, there was teacher training for Belarusian land in Polish seminaries. Belarusian education got opportunity to development only in Minsk region.

Key words: school education, educational policy, Civil administration of eastern territory, department of education and social care, school supervisor.

УДК 94(519):355.326

І. Черевко, магістрант, А. Кононенко, магістрант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВОЄННО-ТЕХНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА "КОРАБЛЯ-ЧЕРЕПАХИ"

Ця стаття – перша спроба в українській історіографії реконструювати та технічні характеристики корейського кобуксона – "корабля-черепахи". В статті подається інформація щодо параметрів корабля, кількості гармат та обладнання. Конструкція корабля дозволяла вести обстріл у всі напрямки, проте завдяки "панцирy черепахи", вкритому залізними шипами й списами, команда була практично невразливою не тільки для стріл і куль, а й навіть для абордажу.

Кобуксон був першим броньованим воєнним кораблем XVI століття, який удосконалив талановитий адмірал Лі Сунсін. Саме "черепаха" відіграла визначну роль у перемозі Чосону в Імджинській війні 1592-1598 років. Через відсутність археологічних знахідок, ми спиралися на азійські писемні джерела XV – XVIII ст., які є практично недоступними для українських дослідників, а саме: "Хроніки королівської династії Чосону", записи з "Повної закінченої збірки документів князя-Вірного воїна, Лі Сунсіна", а також працю Рю Сонгрьонга, котрий був Першим міністром Чосону, "Записи про сумні уроки минулого, щоб остерігатися бід у майбутньому". Крім того, у цій роботі систематизовано основні відомості про кобуксон та надано часткові переклади першоджерел українською мовою. До того ж, представлено думки дослідників щодо проблеми броні.

Ключові слова: кобуксон, "корабель-черепаха", Чосон, чосонські бойові кораблі, Лі Сунсін, Імджинська війна.

За даними всенародного опитування, яке проводилося у травні 2005 року Сонджунхьонським університетом, Лі Сунсін (1545-1598 рр.; 李舜臣, 이순신, *І-Суншін*) був визнаний найвеличнішою постаттю в історії Кореї. Що й не дивно, адже саме цей чосонський адмірал зміг захистити не тільки свою державу, але й, фактично, всю Східну Азію. Яким же чином корейский флот на чолі з адміралом Лі зміг практично без втрат неодноразово відбивати потужні наступи японців, котрі значно

© Черевко І., Кононенко А., 2016

перевищували за кількістю та озброєнням материкові війська? Цей флотоводець був не тільки винятковим стратегом і тактиком, який не програв жодної зі своїх 23 битв, а що не менш важливо – командувачем, котрий постійно перевіряв стан кораблів, контролював ремонтні роботи, вдосконалював воєнно-технічні характеристики суден. Однією з його реновацій став легендарний "корабель-черепаха" (龜甲船, 거북선, *кобуксон*; 龜船, 귀선, *квісон*). Вперше "панцерник" згадується у "*Хроніці королівської династії Чосону*" (朝鮮王朝實錄, 조선왕조실록, *Чосон вангджо шіллок*) за короля Тхеджонга (太宗, 태종; 1400–1418 рр.) під 1413 [4] і 1415 роками [5]. У ті часи *кобуксони* використовували як таран у боротьбі проти чжурченів та японських піратів (倭寇, 왜구, *веґу*), але саме Лі Сунсін разом зі своїм кораблебудівником На Дейонгом (羅大用, 나대용) реконструював "черепаху", перетворивши її на корабель абсолютно нового рівня. У діаріуші адмірала Лі періоду Імджинської війни, "*Воєнному щоденнику*" (乱中日記, 난중일기, *Нанчунг-ільґі*), панцерник був уперше згаданий "*8-м днем 2-го місяця року "Водяного Дракона*" [21 березня 1592 року (壬辰, 임진, *Імджин*)]", де Лі Сунсін писав: "Ясно. Знову подув сильний вітер. Виконував службові обов'язки у Донхоні. У цей день для черепахи надійшло двадцять дев'ять сувоїв дотбе [돛베]…" [9, с. 15].

Кобуксон був інновацією, азійським судном, що випередило розвиток світового кораблебудівництва на декілька сотень років. Цей броненосець був обладнаний залізними шипами та списами, його "панцир" захищав екіпаж та корабель від руйнувань. Саме завдяки панциру "черепаха" була закрита для ворожого ока, але самі чосонці бачили абсолютно все. Проте, науковці і досі не можуть прийти до консенсусу щодо *кобуксону*. Найголовнішим та найбільш спірним питанням залишається залізна броня панцира. Чи була вона взагалі? Якщо й була, то чи дійсно складалася з заліза, чи, можливо, просто з міцного та товстого дерева. Дослідники все ще сперечаються, адже не збереглося жодного аутентичного корабля з тих часів. Єдиними джерелами по цьому питанню виступають писемні. А саме: "*Хроніки правління короля Сонджо з королівської династії Чосону*" (朝鮮王朝實錄 宣祖實錄, 조선왕조실록 선조실록, *Чосон вангджо шіллок Сонджо-шіллок*); "*Хроніки правління короля Сонджо з королівської династії Чосону з поправками*" (朝鮮王朝實錄, 조선왕조실록 선조 수장실록, *Чосон вангджо шіллок Сонджо суджонг-шіллок*); звіти Лі Сунсіна до двору "*Донесення адмірала Лі Сунсіна до короля*" (書簡帖壬辰状草, 임진 장초, *Імджин джангчо*); щоденники "*Повна закінчена збірка документів князя-Вірного воїна, Лі Сунсіна*" 1795 р. (忠武公李舜臣全書, 충무공이순신전서, *Чунгмугонг-Ісуншін-чжонсо*), в які входить діаріуш адмірала Лі Сунсіна періоду Імджинської війни "*Воєнний щоденник*" (乱中日記, 난중일기, *Нанчунг-ільґі*; 1592-1598 рр.), а також "*Записи діянь Лі Сунсіна*" (李舜臣行録, 이순신행록, *Ісуншін-хенгрок*), котрі склав його племінник Лі Бун (李芬, 이분, 1566-1619 рр.). Крім того, можемо звернутися до фундаментальної праці щодо перебігу подій Імджинської війни, Рю Сонгрьонга (柳成龍, 류성룡, 1542–1607 рр.), першого міністру Чосону та товариша Лі Сунсіна – "*Записів про сумні уроки минулого, щоб остерігатися бід у майбутньому*" (懲毖錄,징비록, *Чінгбірок*). До того ж, було віднайдено японську хроніку невідомого автора "*Записи про корабельні битви* [у] *Кореї*" (高麗船戦記, *Корайбунесенкі*), де акцентовано найголовніше питання щодо наявності залізної броні.

Актуальність теми розвідки пов'язана з відсутністю в українській історіографії досліджень, присвячених "черепахам" та їх реноватору Лі Сунсіну. Саме тому постає необхідність систематизації та узагальнення інформації з першоджерел, а також основних даних, які досліджуються вченими щодо зовнішнього вигляду та технічних характеристик *кобуксонів*.

Історіографічний аналіз показав, що зарубіжні праці розкривають дану тему здебільшого в контексті історичного портрету Лі Сунсіна або ж Імджинської війни взагалі. Тема *кобуксона* практично не опрацьовувалась ані західними науковцями, ні тим більше їх українськими колегами. Таким чином, опис зовнішнього вигляду та воєнно-технічних характеристик "черепах" є неповним. Хоча, не так давно певні спроби охарактеризувати та реконструювати зовнішній вигляд панцерника зробили корейські вчені – Кім Джеґин у своєму дослідженні, присвяченому воєнним кораблям династії Чосон (1991), Йо Сонгдо у праці "Лі Сунсін – національний герой Кореї" (1970, 2005), Пак Юнхі у праці "Адмірал Лі та його армада з кораблем-черепахою" (1973). Крім того, "черепаху" розглядали у працях, присвячених Імджинській війні, а саме: "Японське вторгнення року Імджин. Історія морської війни" (2008) Лі Мін'уна та у "Дослідженні історії лівої флотилії напівпровінції Чолла" (1992) Мун Йонґу. Тим не менш, ці роботи присвячені здебільшого Імджинській війні або постаті Лі Сунсіна, тому висвітлення ролі *кобуксонів*, а тим більше їх опис є неповним, оскільки дослідники постійно грішать суб'єктивізмом по відношенню до певних подій та фактів.

Зарубіжна історіографія взагалі практично не займалася даною темою. Інформацію щодо легендарного чосонського корабля можна віднайти здебільшого у книгах, присвячених Імджинській війні, або ще рідше – Лі Сунсіну. Серед західних дослідників варто звернути увагу на Горація Андервуда (який проводив своє дослідження безпосередньо в Кореї) та його монографію "Корейські човни та кораблі" (1933); Семюела Хавлея з фундаментальною працею "Імджинська війна: Окупація Кореї Японією та спроба завоювати Китай у XVI столітті" (2005, 2014), хоча потрібно зазначити, що Хавлей практично не звертається до оригінальних текстів, використовуючи їх англомовні переклади; Стівена Тернбула "Вторгнення самураїв. Японсько-Корейська війна 1592 – 1598" (2002), а також його випуск "Бойові кораблі далекого Сходу: Японія та Корея 612 – 1639 роки", Марка Джейсона Гілберта зі статтею "Адмірал Лі Сунсін, кораблі-черепахи та нова історія Азії". Слід відзначити й певні кроки у популяризації даної теми російським філологом Олегом Пірожeнком, котрий переклав один зі щоденників Лі Сунсіна, присвячений саме Імджинській війні "Лі Сунсін. Воєнний щоденник (Нанчжун ільґі)". Щодо української історіографії, то *кобуксон*, його реноватор та Імджинська війна були розглянуті в контексті середньовічної історії Кореї українським сходознавцем Вадимом Рубелем у працях "Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність" (1997) та "Історія середньовічного Сходу" (2002).

Таким чином, маємо досить широку наративну базу для проведення аналізу та узагальнення всіх існуючих даних щодо зовнішнього вигляду *кобуксону* та його

технічних характеристик, використовуючи інформацію з писемних джерел. Проте, крім того, що ця інформація практично не опрацьовувалася українськими дослідниками, не було й жодних спроб перекладу українською мовою першоджерел, ані стосовно броненосця, ані Лі Сунсіна, ні Імджинської війни загалом. Більш того, проблематика розвідки виражена й у важкодоступності джерел для українських науковців і повній відсутності спеціалізованої літератури українською мовою. Таким чином, й постає необхідність та актуальність проведення спеціального дослідження, присвяченого спробі реконструкції зовнішнього вигляду та воєнно-технічних характеристик одного з символів "Країни Вранішньої Свіжості". Задля цього у роботі використовуються авторські переклади певних уривків з першоджерел, а також аналізуються припущення провідних зарубіжних дослідників щодо зовнішнього вигляду та технічних характеристик "черепах". Наукова новизна визначається тим, що вперше у вітчизняній історіографії зроблено спробу перекладу українською мовою всіх основних писемних першоджерел та систематизацію даних для реконструкції зовнішнього вигляду *кобуксона*. В основу дослідження лягли писемні джерела, а також корейська та англомовна спеціальна література.

Хронологічні рамки роботи охоплюють XV – XVI століття. Від першої писемної згадки про "черепаху", що датується 1413 р. та до закінчення Імджинської війни у 1598 р. Теоретико-методологічну основу статті склали загальнонаукові принципи, пов'язані з методами інформаційного та історіографічного дослідження. Для синтезу, узагальнення, реконструкції та роботи з джерелами було використано типологічний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний метод з фактологією, критичний та метод реконструкції. Концептуальні засади роботи базуються на об'єктивно-суб'єктивному підході до історіографії, яку можна розглядати як результат діяльності вчених, зумовлений їх національною приналежністю та історичною свідомістю.

Задля візуалізації вважаємо за доцільне звернутися до малюнків, що начебто змальовують панцерник. Проте, варто зауважити, що відбитки дійшли до нас з "*Повної закінченої збірки документів князя-Вірного воїна, Лі Сунсіна*", вихід якої датується 1795 роком. Зважаючи на те, що не збереглося більш ранніх зображень "черепах", важко сказати напевне, чи дійсно *кобуксон* виглядав саме так. До збірки увійшли два малюнки [12, с. 198]:

"*корабель-черепаха з адміралтейства трьох провінцій* [Чолла, Чхучхон, Кьонгсанг]" (統制營龜甲船, 통제영 거북선, *Тхонгджейонг кобуксон*), який вважається оригінальним зображенням панцерника XV століття (Рис. 1);

"*корабель-черепаха з штабу Лівого флоту провінції Чолла*" (全羅左水營龜甲船, 전라좌수영 거북선, *Чолла-чвасуйонг кобуксон*), який начебто представляє корабель саме Лі Сунсіна, котрий, буцімто, зберігся з його часів і продовжував існувати у 1795 р. (Рис. 2).

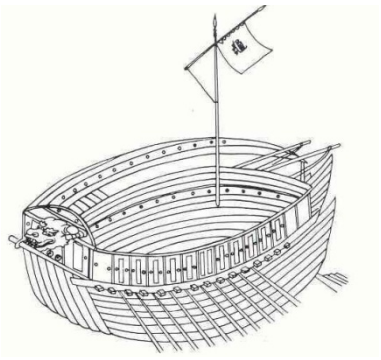

Рис. 1

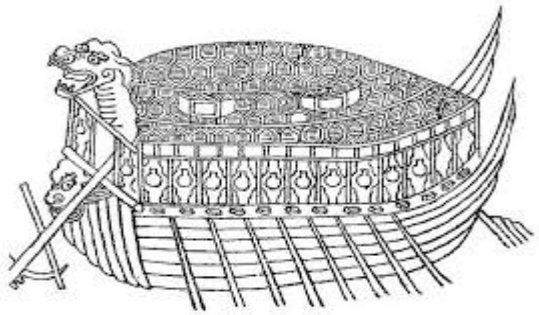

Рис. 2

Стосовно зовнішньої форми та загальних характеристик потрібно звернутися до "*Донесень адмірала Лі Сунсіна до короля*", де 22 липня 1592 р. ("*14-им днем 6-го місяця року "Водяного Дракона*" (壬辰, 임진, *Імджин*)) у звіті під назвою "*Перемагаючи японців біля Тангпхо* [唐浦, 당포]" він писав: "Заздалегідь передбачаючи японське вторгнення, я створив корабель-черепаху, котрий спеціально побудував з головою дракона, з пащі якого ми зможемо стріляти гарматами, а залізними шипами, що знаходяться на верхній частині – протикати ноги ворогів, якщо вони спробують піти на абордаж. Завдяки тому, що він [корабель] у формі черепахи, наші люди зможуть бачити все, що зовні, але ворог не зможе побачити, що всередині. Він рухається так маневрено, що зможе вирватися навіть проти сотні ворожих кораблів, у будь-яку погоду, щоб атакувати їх гарматами та вогнеметами…" [8, с. 40-41]. Ідентичний переклад цієї частини представив у своїй книзі американський дослідник Семюель Хавлей [12, с. 193]. Утім, Хавлей не надав продовження зі звіту Лі Сунсіна: "…у цьому плаванні командувач легкої ескадри вів цей корабель-черепаху як раз в авангарді усього флоту. Я скомандував "черепасі" кинутися на ворожий строй і стріляти гарматами "*Небо, Земля, Чорний та Жовтий*" , що він [корабель-черепаха] і зробив" [8, с. 41].

Корейський науковець Йо Сонгдо, який досліджував *кобуксон* у контексті історичного портрету Лі Сунсіна, в своїй книзі "Лі Сунсін – національний герой Кореї" подав переклад із суттєвою різницею, що обумовлюється його національною приналежністю: "Готуючись до японського вторгнення, я розробив і сконструював корабель-черепаху. Його ніс обладнаний головою дракона, через яку стріляє гармата. Верхня палуба вкрита броньованою плитою [в оригінальному перекладі корейською мовою нічого про плиту не сказано – І. Ч., А. Т.], на якій прикріплені гострі різці, наконечники списів і шипи. Екіпаж міг бачити ворога та стріляти з гармат через отвори, в той же час залишаючись під захистом броньованої палуби. *Кобуксон* може з легкістю зіштовхнутися з сотнями ворожих кораблів та атакувати їх з перевагою" [13, с. 62–63].

Певні згадки про панцерники залишив і Перший міністр Чосону, Рю Сонгрьонг у "*Записах про сумні уроки минулого, щоб остерігатися бід у майбутньому*": "…Лі Сунсін створив *кобуксони*, покриті дерев'яними планка-

ми на щоглах, вони виглядали як черепахи з піднятими міделевими перетинами, інші ж частини поступово опускалися до країв. Всередині корабля знаходилися солдати та гребці, а також гармати з вогнестрілами з [усіх] сторін: з лівої та правої, з переду та в задній [частинах]. До того ж, він був таким швидким та маневреним, що виглядав як [наче] прядильне веретено. Коли б наші черепахи не зіштовхувалися з ворогами, то стріляли гарматами та трощили ворожі, починаючи спільну атаку з іншими кораблями. Їх одночасна атака була настільки ефективною, що [навіть] повітря наповнювалося вогнем і димом, а чисельні ворожі кораблі згорали та тонули. Ворожий командувач був на одному з тих високих кораблів з обладнаним оглядовим майданчиком на щоглі, котрий був вкритий червоним шовком і кольоровими покровами. Наша гармата також підбила цей корабель й ті, на борту, були всі потоплені" [10, с. 122–123].

Як показала "наукова розвідка", більш детальна характеристика *кобуксона* знаходиться у "*Записах діянь Лі Сунсіна*" Лі Буна, котрий був небожем адмірала й служив під командуванням дядька: "Він [Лі Сунсін] винайшов воєнний корабель такого ж розміру, як і той, що критий дошками [паноксон (板屋船, 판옥선, *пханоксон*)]. На його верхній палубі були встановлені залізні шипи для того, щоб проколювати ноги будь-кого з ворожих нападників. Єдиним вільним місцем залишався прохід у формі хреста на поверхні для вільного пересування команди черепахи. У носовій частині була голова Дракона, у роті якого знаходилося дуло гармати, та ще гармата на кормі. Існувало по шість гарматних отворів, з лівого та правого бортів, на нижніх палубах. Оскільки він будувався у формі великої морської черепахи, то отримав назву *кобуксон* [корабель-черепаха]. Під час сутички з ворожими дерев'яними кораблями, верхня палуба вкривалася солом'яними настилами, щоб замаскувати списи у бою. Корабель маневрено рухався по хвилям за будь-яких вітрів, і його гарматні ядра та вогняні стріли знищували ворожі об'єкти, коли їх спрямовували на них, приводячи наш флот до перемоги у всіх битвах" [7, с. 210]. Твердження Лі Буна, щодо солом'яних настилів, може здаватися дивним, адже японські вогняні стріли могли б спалити кобуксон вщент. З іншого боку, зважаючи на те, що морська вода зробила б дах вогнестійким, вірогідно, воно могло бути й правдивим.

У свою чергу, корейський дослідник Йо Сонгдо знову надає дещо інший переклад, що свідчить про його суб'єктивність та заангажованість: "*Кобуксон* за розмірами такий же, як і звичайний корабель. Він покритий плитами, в які встромлені шипи та списи. На його носі знаходиться голова дракона, крізь котру можуть стріляти гармати, а також його хвіст, через який палять з рушниць. З кожного боку корабля знаходиться по шість бійниць. За свій вигляд він отримав назву "корабель-черепаха", бо зовні схожий на черепаху. До зіткнення з ворогом шипи та списи маскували, аби нападник спробував піти на абордаж [улюблена тактика японців]. Корабель міг одночасно стріляти гарматами та вогнестрілами. Декількома такими *кобуксонами* адмірал знищував ворожий флот, великий або малий, протягом боїв на морі" [13, с. 63].

Крім того, опис "черепахи" міститься й у "*Хроніках правління короля Сонджо з королівської династії Чосону з поправками*" (вдосконалений варіант "*Хронік правління короля Сонджо з королівської династії Чосону*"). На підставі отриманих даних з джерела, виходячи з того, що доповнений варіант анналів переписали майже через 50 років після Імджинської війни, й зважаючи на те, що він є майже ідентичним записам Лі Буна, вважається, що опис з хронік був калькою характеристики небожа Лі Сунсіна [6].

Як показав аналіз, ці уривки фактично й містять усю "чосонську" інформацію, котру ми маємо про корабель-черепаху від постатей, що дійсно бачили або чули про нього з першоджерел. Для подальшого дослідження потрібно звернутися до опису з "*Повної закінченої збірки документів князя-Вірного воїна, Лі Сунсіна*", що вийшла у 1795 р. У цьому джерелі й міститься відносно детальна інформація щодо кількості кабін, бортових отворів, весел тощо. Крім того, там зазначається й точний розмір голови дракона, котра прикрашала носову частину. Додаючи цю інформацію до описів Лі Сунсіна, Рю Сонгрьонга та Лі Буна, вимальовуються параметри корабля.

Вважається, що стандартний *кобуксон* був довжиною близько 33 метрів, шириною приблизно у 9 метрів. Його висота починалася від плаского дна у формі кіля до верхівки та становила 6 метрів. Іншими словами, корабель був досить великим для регіону Східної Азії XVI-го ст., проте у воду опускався доволі глибоко. Це дозволяло йому проходити під високими "замками" японських бойових кораблів й уникати їх корпусів біля ватерлінії. Похила покрівля з товстих дошок була над фальшбортом і повністю облицьовувала корабель, наче панцир "черепахи". Лишалася тільки вузька щілина у вищій точці, аби щогла та паруса могли бути підняті й опущені. Дах був вкритий залізними списами для знешкодження ворогів, якщо ті намагалися піти на абордаж. Основними засобами руху, особливо у бою, коли швидкість та маневреність відігравали важливу роль, були двадцять парних весел – по 10 з обох сторін. Всього налічувалося близько 15 гармат, які були направлені з бійниць по лівому та правому бортах, а також на носовій та кормовій частинах. Зсередини "черепаха" складалась із двох палуб: нижня палуба була для веслярів, а верхня – бойова. Останню використовували лучники для запуску звичайних і вогняних стріл, та стрілки, котрі готували гармати класу "*Небо*" (天字銃筒, 천자총통, *Чонджачхонгтхонг*) (рис. 3), "*Земля*" (地字銃筒, 지자총통, *Джіджачхонтхонг*) (рис. 4), "*Чорний*" (玄字銃筒, 현자총통, *Хьонджачхонгтхонг*) (рис. 5), "*Жовтий*" (黃字銃筒, 황자총통, *Хванггджачхонгтхонг*)[37] (рис. 6), що встановлювалися на дерев'яних візках [12, с. 195].

[37] *Чхонтхонг* (銃筒, 총 통) – це, взагалі, "гармата" (дослівно: "рушнична труба"). *Чон-джа* (天字, 천자), *джі-джа* (地字, 지자), *хьон-джа* (玄字, 현자,), *хванг-джа* (黃字, 황자), де ієрогліф "*джа*" (字,자) – означає "знак", тобто вказівник класу зброї, а чотири ієрогліфи "*чон*" (天, 천), "*джі*" (地, 지), "*хьон*" (玄, 현), "*хванг*" (黃, 황) – це перший рядок китайської "азбуки", середньовічного дитячого підручника з ієрогліфіки, що називається "*Тися-чосліє*" (千字文, 천자문, *Чонджамун*). Рядок записується так: "天地玄黃 (*чон-джі-хбон-хванг*)". Перекласти його можна так: "*небо* (天) – *темне* (玄), *земля* (地) – *жовта* (黃)". Оскільки маємо справу з "китайською азбукою", то її перший рядок подібний до нашого: "*А, Бе, Ве, Ге…*", або англійського "*A ,B, C, D...*". Відповідно, наприклад, *Чонджачхонгтхонг* (天字銃筒, 천자총통) можна перекласти як гармата знаку "*Небо*", гармата класу "*Небо*", гармата першого класу або гармата класу "А".

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

З гармат часів Лі Сунсіна, які сьогодні представлені в Національному музеї Кореї (國立中央博物館, 국립중앙박물관, *Кунніпчунганг-панмулькван*), ми бачимо, що:

гармата "*Небо*" класу "А" була зроблена з міді, вагою 296 кг, довжиною 131 см, та діаметром у 12,8 см (рис. 3);

гармата "*Земля*" класу "Б" була зроблена з міді, вагою 92 кг, довжиною 89 см, з діаметром у 10,5 см (рис. 4);

гармата "*Чорний*" класу "В" була зроблена з міді, вагою 50 кг, довжиною 79,1 см, та діаметром у 7,3 см (рис. 5);

гармата "*Жовтий*" класу "Г" була зроблена з міді, вагою 19,5 кг, довжиною 51,4 см, з діаметром у 4 см (рис. 6).

У свою чергу, й Лі Сунсін згадує стрільбу з вищезазначених гармат у своєму діаріуші під записом від 23 травня 1592 р. (*12-го дня 4-го місяця року "Водяного Дракона"* (壬辰, 임진, *Імджин*)): "Ясно. Після сніданку піднявся на військовий корабель-черепаху до [гармати] "*Земля*". Стріляв з гармати "*Чорний*". Військовий офіцер Нам Хан спостерігав за стрільбою…" [9, с. 35]. До вищезазначеного можна додати й опис, наведений у книзі "Лі Сунсін – національний герой Кореї" корейським істориком Йо Сонгдо. У своєму дослідженні вчений спирається на відомості з "*Повної збірки документів про князя Вірного воїна, Лі Сунсіна*". Тим не менш, зважаючи на попередні неточності його перекладів, варто розглядати критично і цю версію: "Як і будь-який інший корейський корабель, він [корабель-черепаха] мав пласке днище з десяти важких дошок. У нашій групі з кораблебудування[38] ми вважаємо, що цей низ, з якого починались борти [стіни], ніс, корма, був приблизно 19,7 м у довжину; 3,65 м біля носу в ширину; посередині корабля [ширина була] 4,39 м; біля корми [ширина сягала] 3,20 м. На ньому були побудовані сторони корабля, які складалися з 7 дошок (зовнішня обшивка), кожна верхня з яких, була трошки більша за попередню. Найнижча була приблизно 20,72 м, а найвища 34,44 м. Дошки на днищі та дерев'яні балки для стін були десь 1,21 м. З верхівки фальшбортів йшла похила крівля, котра складалася з 11-ти дошок з кожної сторони та простягалася всередину корабля, покриваючи весь корабель, окрім центру, де була щілина за розміром приблизно 15 см, яка простягалася з середини корабля до корми, щоб було легше піднімати і опускати щоглу. У носі знаходилася "голова черепахи", примірною довжиною в 1,29 м. і шириною в 91,44 см. У ній палили суміш з сірки та селітри, випускаючи багато диму, "як туман і таким чином ворог не міг побачити корабель". На *кобуксоні* було по 10 весел з кожної сторони. Фальшборти з обох сторін були обладнані щонайменше 12 отворами (門, 문, *мун*) і 22 бійницями (砲穴, 포혈, *похьоль*). Під палубою знаходилася центральна частина трюму, що складалася з подвійного ряду по 12 кабін. П'ять кабін з цих 24 використовувалися як склади для пороху, зброї, такелажів тощо, інші ж 19 були призначені для матросів та солдатів. Вважається, що головна палуба залишалась вільною для військових та незайнятих, за виключенням щогли та двох кабін: правої – для командуючого й лівої – для капітана" [13, с. 63-67]. Однак, наведені результати – це суб'єктивне бачення дослідника, адже, звертаючись до писемних джерел, важко визначити точну ширину та довжину корабля, її можна тільки припустити.

Підсумовуючи щодо параметрів, Йо Сонгдо посилається на Горація Андервуда, котрий детально займався вивченням *кобуксонів* під час свого перебування у Кореї. Андревуд зазначав: "Я витратив багато часу, опрацьовуючи дані, відтворюючи їх на папері задля обчислення масштабу. Врешті, я зобразив "черепаху"…і якщо це [зображення] не точно таке ж, яким був [створений] корабель Лі Сунсіна, але [на мою думку] найбільш подібне з усіх малюнків чи описів, які були досі" [15, с. 76]. Андервуд вважав, що корабель був 33,52 м у довжину, 8,53 м в ширину та 2,28 м від днища до палуби. За останніми даними дослідника, ширина човна по ватерлінії була 5,58 м, а довжина – 23,62 м, вага ж була близько 100 тонн. Науковець припускає, що спочатку корабель обладнувався 14-ма гарматами, а потім їх кількість збільшилася до 74-х, включаючи й малі вогнестріли. Історик гадає, що звичайною крейсерською швидкістю корабля могло бути 11,11 км за годину, але "черепаха" була в змозі її розвивати для оперативного маневрування. До того ж, Андервуд стверджує, що верхня палуба була вкрита броньованими плитами шестикутної форми, на яких знаходилися шипи та гострі різці, щоб запобігти абордажу. Крім того, дослідник зазначає, що панцерник був обладнаний головною щоглою та додатковою для мореплавання [15, с. 68–76].

У свою чергу, український сходознавець Вадим Рубель у праці "Історія середньовічного Сходу" охарактеризував броненосець так: "Стандартний *кобуксон* обшивався залізом, мав гострі залізні тарани на всіх бортах і 14 гармат (чхонтонів), вирізнявся коротким, але

[38] Йо Сонгдо був одним із наукових співробітників Воєнно-морської академії, Воєнно-морського музею та Дослідницького центру по кобуксонам у Республіці Корея. У 1980 р. група науковців, включаючи Йо, здійснила першу спробу реконструкції репліки кобуксона. Усі подальші версії панцерників були створені на підставі даних, виведених вищезазначеною дослідницькою групою.

широким корпусом, що гарантувало високу маневреність корабля" [2, с. 118].

Російський дослідник корейського походження Кан Мангіль у книзі "Історія Кореї. З найдавніших часів до 1904 року" про панцерник надає таку інформацію: "Використовуючи, зокрема, прототип сучасного броненосця – озброєний артилерією корабель, окований залізними плитами та тим самим захищений від ядер супротивника (так званий *кобуксон* – "корабель-черепаха"), Лі Сунсін відбив спроби японців висадити десант на береги Чолла, а потім зміг, знищивши більшу частину ворожого флоту біля південних берегів Кореї, перервати лінію постачання японського експедиційного корпусу" [3, с. 314].

Корейський історик Кан Сієна у статті "Національна ганьба: Корея, Японія та Імджинська війна" зазначає про *кобуксон*: "Цей воєнний корабель за формою нагадував черепаху та був обладнаний щонайменше п'ятьма різними типами гармат, з повністю закритою палубою, яка могла відбивати вогонь з [ворожих] гармат" [14, с. 63].

Американський науковець Марк Джейсон Гілберт у своєму опусі "Адмірал Лі Сунсін, кораблі-черепахи та нова історія Азії" спростовує попередні твердження, буцімто *кобуксони* були першими у світі броньованими воєнними кораблями або й навіть першими у світі підводними човнами. Гілберт зауважує, що "черепахи" дійсно мали інноваційну конструкцію. Одначе, незважаючи на те, що корейці були майстерними в металообробці, навряд корабель-черепаха мав хоч якесь металеве бронювання. На думку дослідника, їх перевага над японськими кораблями полягала у різноманітному гарматному озброєнні та маневреності. А металеве бронювання, як припускає історик, навпаки гальмувало би швидкість, і у поєднанні з тією кількістю гармат, що використовували корейці, це зробило би корабель неймовірно важким для маневреності, але легким як мішень. Гілберт стверджує, що "черепахи" Лі Сунсіна були майже вдвічі довші та наполовину ширші (33,52 метра на 11,58 метрів) від японських, що дозволяло маневрено рухатися по воді, в той час як їх гармати могли відбивати японські удари. Таким чином, *кобуксон* міг тримати японські кораблі на відстані та трощити їх на щіпки, використовуючи сорок 16-кілограмових гармат, котрі стріляли з уздовжбортових щілин (додаткова гармата встановлювалася в голові дракона, яка була врізана в ніс під транцевою щоглою). Гілберт наполягає, що виходячи з великої практики використання гармат, які були привезені з Китаю у 1373 році, та добре відому потребу захисту команди, Лі Сунсін повністю сховав своїх веслярів і стрільців за закритою палубою з кованих залізом дошок, котрі були товщиною в 10 см та дуже стійкими до стріл і мушкетних куль [11, с. 31-32].

Попри чисельну інформацію з корейських першоджерел, не можна з упевненістю засвідчити наявність залізної броні на *кобуксоні*. У свою чергу, немає й достовірного підтвердження відсутності металевих пластин на "панцирі". З іншого боку, варто зауважити, що більшість вчених, котрі вважають "черепах" першими "залізними броненосцями", зазвичай, спираються на єдине писемне підтвердження цьому – японські звіти. Науковець Йо Сонгдо наводить таку цитату з японських джерел: "Корабель був покритий залізними плитами, тобто всі ворожі кораблі були так надійно обладнані броньованими пластинами, що ми змогли їх лише трохи пошкодити" [13, с. 68]. Одначе, саме для цієї цитати у праці Йо відсутнє посилання на першоджерело, що ставить даний "звіт" під питання. З іншого боку, слід зважати на вагомий авторитет вищезазначеного корейського історика у наукових колах та зауважити, що саме на Йо Сонгдо посилається більшість з дослідників, котрі займаються не тільки "черепахами" та Лі Сунсіном, а й Імджинською війною в цілому.

До того ж, навіть якщо допустити наявність подібного джерела, то постає наступне питання: а чи правдиві ці свідчення взагалі? З одного боку, маємо підстави твердити, що це були б не перші "японські вигадки" щодо залізних кораблів. Чернець Ейшюн, настоятель обителі Тамон у Нарі, у своєму щоденнику "*Теншьо 6*" (1577 р.) на основі чуток приписав "винахід" Оді Нобуназі. Ейшюн писав, що начебто були "залізні кораблі, нечутливі до вогню рушниць". На підставі його повідомлень, у традиційній японській історіографії прийнято вважати, буцімто кораблі Нобунаґи і були першими панцерниками та мали залізну листову броню. Проти цієї усталеної версії виступає Судзукі М., який зазначає, що чернець не бачив кораблів, тому його повідомлення недостовірні. Крім цього, ні єзуїтський місіонер Органтіно, котрий дійсно бачив і описував кораблі Нобунаґи, ні документи роду Кукі Йошитаки не повідомляють про наявність на кораблях залізної броні [1, с. 604–605].

Спираючись на цитату з японського звіту щодо корейських панцерників, у своїй праці професор Йо зазначає, що *кобуксон* був дійсно броньованим залізом кораблем і "сенсаційною роботою епохи", яку в ті часи жодна держава не могла собі навіть уявити. Йо констатує, що це був перший броньований металом корабель у воєнній історії, котрий вступив у морський бій. За свідченнями професора, на початковому етапі було сконструйовано не більше трьох нововинайдених кораблів для випробувань. "Адмірал Лі почав будувати стільки кораблів, скільки це було можливо, виходячи з коштів. Найголовнішою наступальною зброєю були гармати, подібні до тих, що встановлювалися на інших воєнних кораблях" [13, с. 68–69].

Нами була проведена спроба наукової розвідки серед доступних японських джерел аби віднайти цитату, котру наводить історик Йо Сонгдо. Як показав аналіз, дійсно, *кобуксон* був згаданий у контексті броні під назвою "*сліпий корабель*" (目蔵船, *мекураб*)[39] у хроніці невідомого автора "*Записи про корабельні битви* [у] *Кореї*" (高麗船戦記, *Корайбунесенкі*)[40]. Однак, переклад Йо відрізняється від знайденого тексту: "…Дев'ятого числа від години Дракона [07:00-09:00 за сучасним часом] 58 великих кораблів противника та 50 малих кораблів атакували [японців] та серед великих кораблів було 3 судна сліпих човнів, що були укріплені залізом, гарматами, вогняними стрілами… …обтягнуто залізом [не повідомляється що саме]. Ми пускали стріли на відстані 30–50-ти метрів… З часу Дракона [07:00 – 09:00 за сучасним часом] до часу Півня [17:00 – 19:00 за сучасним часом] вони [корейські кораблі] виступали по черзі та атакували. [На кораблі] не було [капітанської] рубки. Корейські кораблі все розтрощили вщент. Передня частина гармат була круглою та міцною. Вони [корейці] під'їжджали на цих гарматах та стріляли зблизька…" [14]. На підставі отриманих даних з вищезазна-

[39] *Сліпий корабель* – це судно що обшите великими дерев'яними плитами, щоб противник не бачив палуби.

[40] Скоріш за все, це була битва за острів Хансан (閑山島大捷, 한산도대첩, *Хагсан-до-дечхол*) 8 липня 1592 р., бо саме у цій битві у чосонців було 58 великих кораблів (55 паноксонів (板屋船, 판옥선, *пханоксон*) та 3 кобуксони).

ченого звіту щодо сліпих кораблів, на нашу думку, дійсно можна припустити, що невідомий автор під "*обтягнуто залізом*" мав на увазі корпус "черепах".

Підсумовуючи дослідження щодо зовнішнього вигляду та воєнно-технічної характеристики *кобуксонів*, твердження, що "панцир черепахи" був укритий залізом, тим самим захищаючи корабель та екіпаж від руйнувань, здається вірогідним. Тим не менш, допоки не буде знайдений аутентичний кобуксон, або додаткове писемне підтвердження правдивості японського звіту, не можна з упевненістю погоджуватися щодо наявності металевої броні на панцерниках. Саме тому ця тема залишається відкритою, актуальною та перспективною для подальших досліджень. У свою чергу, конструкція корабля вважається унікальною, а роль *кобуксонів* у ході Імджинської війни та історії Кореї – визначною.

Список використаних джерел

1. Коваленко О.О. Самурайські хроніки: Ода Нобунаґа / О. О. Коваленко. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 960 с.

2. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Підручник / В. А. Рубель. – К.: Либідь, 2002. – 736 с.

3. Тихонов В.М. История Кореи: В двух томах / В. М. Тихонов, Мангиль. – М.: Издательство "Наталис", 2011. – Т 1: С древнейших времен до 1904 года – 544 с.

4. Хроніка королівської династії Чосону (朝鮮王朝實錄, 조선왕조실록, Чосонвангджошіллок). Книга 25, сувій 1. 1413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sillok.history.go.kr/id/kca_11302005_001. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.03.2016.

5. Хроніка королівської династії Чосону (朝鮮王朝實錄, 조선왕조실록, Чосонвангджошіллок). Книга 30, сувій 1. 1415 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sillok.history.go.kr/id/kca_11507016_002. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.03.2016.

6. Хроніки правління короля Сонджо з королівської династії Чосону з поправками (朝鮮王朝實錄, 조선왕조실록 선조 수장실록, Чосонвангджошіллок Сонджо суджонгшіллок). Книга 26, сувій 20. 1592 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sillok.history.go.kr/id/knb_12505001_020. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.03.2016.

7. 李舜臣行録, 이순신행록[Isunsinhaenglog] // Sunsin L. Imjinjangcho. – Seoul: Yeonsedaehaggyochulpanbu, 1981. – P. 138–163.

8. Sunsin L. Imjinjangcho. – Seoul: Yeonsedaehaggyochulpanbu, 1981. – 276 p.

9. Sunsin L. Nanjung-ilgi. – Seoul: Aiwelkontencheu, 2014. – 696 p.

10. Seonglyong R. Jingbilog. – Seoul: Yeogsauiachim. – 415 p.

11. Gilbert M.J. Admiral Yi Sun-Sin, the Turtle Ships, and Modern Asian History / M. J. Gilbert // Education About ASIA. Asia in World History: 1450–1770. – Chattanooga: University of Tennessee, 2007. – Vol. 12. – № 1. – P. 29–35.

12. Hawley S. The Imjin War: Japan's Sixteenth-Century Invasion of Korea and Attempt to Conquer China / S. Hawley. – Lexington: Conquistador Press, 2014. – 664 p.

13. Jo Seong-do. Admiral Yi Sun-Sin a National Hero of Korea / Seong-do Jo. – Seoul; Sinseowon, 2005. – 303 p.

14. Kang S. National Disgrace: Korea, Japan, and the Imjin War / Sienna Kang // Columbia East Asia Review. – Columbia University. – 2009. – Vol. 2. – P. 56–66.

15. Underwood H. Korean Boats and Ships / H. Underwood. – Seoul: Read before the Society, 1933. – 99 p.

16. Хроніка невідомого автора "Записи про корабельні битви [у] Кореї" (高麗船戦記, Корайбунесенкі) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazo.dl.itc.u-tokyo.ac.jp/kaishi/pages/4-1-14.html. – Назва з екрану. – Дата звернення: 30.03.2016.

References

1. KOVALENKO, O.O. (2013) *Samuraiski khroniky: Oda Nobunaga*. Kyiv: Dukh i Litera.

2. RUBEL, V.A. (2002) *Istoriya serednovichnoho Skhodu: Pidruchnyk.* Kyiv: Lybid.

3. TIKHONOV, V.M., KAN, MANHYL (2011) *Istoriia Korei. S drevneishikh vremen do 1904 hoda.* Vol.1. Moscow: Izdatelstvo"Natalis".

4. 朝鮮王朝實錄 조선왕조실록, joseon-wangjosillog. Book 25, the scroll 1 (1413) [Online]. Available from: http://sillok.history.go.kr/id/kca_11302005_001. [Accessed: 30 March 2016].

5. 朝鮮王朝實錄 조선왕조실록, joseon-wangjosillog. Book 30, the scroll 1 (1415) [Online]. Available from: http://sillok.history.go.kr/id/kca_11507016_002. [Accessed: 30 March 2016].

6. 朝鮮王朝實錄 조선왕조실록 선조 수장실록, j joseon-wangjosillog seonjo sujangsillog). Book 26, the scroll (1592) [Online]. Available from: http://sillok.history.go.kr/id/kca_11507016_002. [Accessed: 30 March 2016].

7. 李舜臣行録 이순신행록, Isunsinhaenglog). In: L. Sunsin. (1981)Imjinjangcho. Seoul: Yeonsedaehaggyochulpanbu.

8. SUNSIN, L. (1981) Imjinjangcho. Seoul: Yeonsedaehaggyochulpanbu.

9. SUNSIN, L. (2014) Nanjung-ilgi. Seoul: Aiwelkontencheu.

10. SEONGLYONG, R. (2007) Jingbilog.Seoul: Yeogsauiachim.

11. GILBERT, M.J. (2007) Admiral Yi Sun-Sin, the Turtle Ships, and Modern Asian History. *Education About ASIA. Asia in World History: 1450–1770.* Vol. 12, № 1, pp. 29–35.

13. HAWLEY, S. (2015) *The Imjin War: Japan's Sixteenth-Century Invasion of Korea and Attempt to Conquer China.* Lexington: Conquistador Press.

14. JO, SEONG-DO (2005) *Admiral Yi Sun-Sin a National Hero of Korea.* Seoul; Sinseowon.

15. KANG, S. (2009) National Disgrace: Korea, Japan, and the Imjin War. *Columbia East Asia Review.* Vol. 2, pp. 56–66.

16. UNDERWOOD, H. (1933) *Korean Boats and Ships.* Seoul: Read before the Society.

17. 高麗船戦記 Koraybunesenki [Online]. Available from: http://gazo.dl.itc.u-tokyo.ac.jp/kaishi/pages/4-1-14.html. [Accessed: 30 March 2016].

Надійшла до редколегії 23.05.16

I. Cherevko, Master Student, A. Kononenko, Master Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

WAR TECHNICAL SPECIFICATIONS OF THE TURTLE SHIP

This article is the first attempt written in the Ukrainian language Historiography to reconstruct the surface and technical specifications of the Korean Geobukseon, or "Turtle ship". The article gives information on the parameters of the ship, the number of guns and equipment. The ship was designed to allowed gun firing in all directions, and with the help of its "tortoise shell", which was covered with iron spikes and spears, the crew was practically immune to arrows, bullets, and even protected while boarding the ship.

The Geobukseon was the first armored warship of the XVI century, rebuilt and upgraded by talented admiral Yi Sun-Sin. The Turtle-ship played a striking role in Joseon's victory in Imjin War 1592-1598. Archeological finds of this period are limited, so we relied on Asian primary written sources of the XV-XVII centuries which are almost inaccessible for the Ukrainian researchers. The following books were cited: "The Annals of the Joseon Dynasty", The Collected Writings by the Loyal Warrior (Chungmugong Jeonseo) and Ryu Seong-ryong's work "The Book of Corrections" (Jingbirok), who was the First Minister of Joseon. Furthermore, the article organizes basic descriptive data and gives partial translations of original primary sources into the Ukrainian language, and represents varied views of scholars as to whether or not the Geobukseon was the first iron-armored warship in history.

Key words: Geobukseon, "Turtle ship", Joseon, Joseon warships, Yi Sun-sin, Imjin War.